

використовуючи спеціальні засоби навчання та узгоджуючи можливість спеціального контакту з учителем; учень стає суб'єктом, якому допомагають навчатися);

- *організація індивідуальної підтримки* кожному учневі як у процесі навчання в класі, так і під час спілкування у мережі за допомогою отримання зворотного зв'язку від учителя;
- *активне використання групової форми роботи* (робота над проектами, організація дискусій, семінарів, форумів, електронних конференцій, які синхронні або асинхронні за часом);
- *використання цифрових ресурсів*, що передбачає роботу з будь-яким контентом у будь-який час у режимі онлайн, відслідкувати свій рейтинг у електронному журналі, пройти тестування з метою перевірки власних знань із навчального предмету, ознайомитись із додатковими джерелами з теми за допомогою аудіо- чи відеоуроків, презентацій тощо.

Отже, змішане навчання дає змогу розширити освітні можливості учнів за рахунок збільшення доступності і гнучкості освіти, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму освоєння навчального матеріалу; стимулювати формування активної позиції учня: підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, в тому числі в освоєнні навчального матеріалу, рефлексії та самоаналізу і, як наслідок, підвищення ефективності освітнього процесу в цілому; трансформувати стиль педагога: перейти від трансляції знань до інтерактивного взаємодії з учнями, що сприяє конструюванню навчаються власних знань; індивідуалізувати і персоналізувати освітній процес, коли учень самостійно визначає свої навчальні цілі, способи їх досягнення, враховуючи свої освітні потреби, інтереси і здібності, а вчитель виконує роль помічника і наставника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев, А. А., Солдаткин, В. И. (1999). *Дистанционное обучение: сущность, технология, организация*. Москва: МЭСИ.
2. Гудым, Е. Г. (2021). Технология смешанного обучения. *Инфоурок*. Отображено с: <https://infourok.ru/doklad-po-teme-tehnologiya-smeshannogo-obucheniya-5049965.html>
3. Долгова, Т. В. (2017). Смешанное обучение – инновация XXI века. *Интерактивное образование. Информационно-публицистический образовательный журнал*. Отображено с: <https://interactiv.su/2017/12/31/%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-xxi-%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0/>
4. Круподерова, Е. П., Круподерова, К. Р., Кадиленко, Н. С. (2019). ИКТ-инструменты для реализации смешанного обучения в условиях предметной цифровой среды. *Проблемы современного педагогического образования*, 64–1, 179–182.
5. Кузьменко, О. (2017). Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу в школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, 3, 140-147.
6. Ситаров В. А. (2004). *Дидактика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений*. Москва: Издательский центр «Академия» Отображено с: http://www.p-lib.ru/pedagogika/sitarov_didaktika/sitarov_didaktika44.html
7. Чередов, И. М. (1988). *Формы учебной работы в средней школе*. Москва: Просвещение.
8. Blended Learning. *The Clayton Christensen Institute*. (2017). Retrieved from: <https://goo.gl/1Ipmh> Greenberg, B. (2017). Blended Learning: Personalizing Education for Students: online course. *Coursera*. Retrieved from: <https://goo.gl/7ZneuO>

Шпарик О. М.

*Институт педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НЕПРОГНОЗОВАНИХ ВПЛИВІВ

Протягом навчального 2019/2020 року через пандемію COVID-19 багатьом навчальним закладам довелося терміново впроваджувати в освітній процес різні форми організації навчання (*educational delivery models/modes*), які різнилися залежно від загальнодержавного формату реагування на пандемію, від технічних і фінансових можливостей, а також від національних особливостей організації освіти в кожній країні та найбільш педагогічно доцільних стратегій для досягнення бажаного результату навчання.

Найпоширенішими підходами до організації навчання стали ті, які насамперед були визначені обсягом необхідної взаємодії між вчителем та учнями, а також співвідносилися з інтеграцією цифрових технологій та різних типів взаємодії – синхронною (в режимі реального часу) та асинхронною:

- **традиційний підхід** – фізичний клас (*Face to Face, F2F*): може включати веб-сховище навчальних матеріалів, проте онлайн-навчання інтегровано незначним чином або взагалі відсутнє; як правило, не передбачає скорочення традиційного навчального середовища;
- **адаптивний підхід** – дистанційне навчання (*distance learning*): може бути доступне у будь-який час/ в будь-якому місці (синхронне або асинхронне);
- **гібридний підхід** – змішане навчання (*blended learning*): поєднання традиційного режиму навчання (фізичний клас) з різними обсягами навчальної діяльності в Інтернеті або в мережі; як правило, передбачає скорочення традиційного навчального середовища у класі (Brinthaupt et al., 2014).

За традиційного підходу – навчання в класі (*Classroom Instruction*) – навчальна взаємодія відбувається при особистій зустрічі вчителя та учнів, які перебувають в одній класній кімнаті або навчальному середовищі. Трьома характерними ознаками є фізична присутність вчителя; група учнів; відповідна локація – класна кімната або навчальне середовище (наприклад, на відкритому повітрі). У відповідь на технологічні форми навчання, зокрема різні форми асинхронного та синхронного навчання, виник термін очне навчання (*Face to Face, F2F*), який є ретронімом до терміну «навчання в класі». Навчання в формі особистої присутності (*In-person*) – термін, який має багато спільного з терміном «очне навчання», проте використовується дещо вужче і застосовується для того, щоб окреслити, яка форма присутності очікується від учнів (QAA, 2020).

За адаптивного підходу використовується дистанційний формат організації освітнього процесу. Дистанційне навчання (*Distance Learning*) – термін, який використовувався до широкого розповсюдження цифрових засобів навчання та первісно був пов'язаний із заочним навчанням. Його використовували для того щоб краще описати фізично віддалене місцезнаходження учня і окреслити стиль його спілкування з вчителями.

Термін віддалене навчання (*Remote Learning*) може тлумачитись дещо з негативним відтінком і позначати забезпечення неперервності навчання під час планування конфліктів, хвороб або епідемій. На відміну від дистанційного навчання, віддалене навчання залучає вчителів та учнів, які звикли до традиційного навчання в класі, до взаємодії з використанням цифрових засобів. З огляду на те, що під час пандемії Covid-19 переривання навчання уперше відбулося у глобальному масштабі, освітяни почали використовувати термін надзвичайна дистанційна освіта (*Emergency Remote Education*). Помітна різниця між надзвичайною дистанційною освітою та дистанційною освітою полягає в тому, що остання є опцією (альтернативним варіантом), а перша – зобов'язанням (Bozkurt, A. et al., 2020).

Дистанційне навчання може здійснюватися у двох режимах:

- синхронному (всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у веб-середовищі через чат, аудіо-, відеоконференцію, соціальні мережі тощо);
- асинхронному (освітній процес здійснюється за зручним для вчителів та учнів графіком через електронну пошту, форум, соціальні мережі, блог, анкетування, тощо).

За гібридного підходу впроваджується змішане навчання (*Blended Learning*) та гібридне навчання (*Hybrid Learning*). Ці два терміни іноді взаємозаміно використовуються для опису навчального процесу, який частково відбувається у віртуальному середовищі (у класній кімнаті або віддалено), а частково – у традиційному навчальному середовищі (класній кімнаті). Однак існують певні особливості для кожного поняття. Гібридне навчання – це навчальний підхід, коли одночасно певна частина класу навчається в традиційному навчальному середовищі, а інша – у віртуальному за допомогою таких технологій, як, наприклад, відеоконференції. Змішане навчання – це навчальний підхід, коли клас поділено на групи, які чергуються – одна група працює у віртуальному середовищі, а інша – у традиційному. Існує також і гібридно-гнучке навчання (*Hybrid Flexible, HyFlex*) – навчання, яке надає можливість кожному учню

вибрати режим відвідування – заняття в Ітернеті чи в класі. Учні можуть змінювати бажаний режим щодня; вони можуть відвідувати деякі заняття у віртуальному середовищі, а інші заняття в класі.

Різні джерела пропонують власні секрети успіху впровадження змішаного навчання: як краще розподілити матеріал, інструктувати учнів, налагоджувати особистий контакт залежно від конкретного спрямування курсу тощо. Спільним є те, що вдала модель змішаного навчання має відповідати конкретним цілям та потребам. Хорн та Стейкер виділяють шість моделей змішаного навчання:

Модель 1: Поглиблена традиційна (*Face-to-Face Driver*). За цієї моделі, більша частина навчальної програми доставляється у традиційний спосіб, онлайн-навчання інтегровано незначним чином.

Модель 2: Ротаційна (*Rotation*). У цій моделі учні чергують онлайн- та офлайн-частини за певним графіком чи вказівками вчителя. Ці частини можуть охоплювати: роботу у невеликих групах чи цілим класом, групові проекти, індивідуальну роботу з вчителем, письмові завдання, тощо.

Модель 3: Гнучка (*Flex Programs*). Це модель, за якої особисте інструктування учні отримують переважно через інтернет. В учнів гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб у конкретній темі та навчальній дисципліні. Вид роботи може варіюватися: від великої кількості групової роботи та обговорень з учнями до переважно індивідуальної роботи учнів онлайн і консультування за потреби.

Модель 4: Ротація за лабораторіями (*Online Lab*). За такої моделі учні працюють на базі онлайн-платформи, але в лабораторному середовищі. Часто учні, які беруть участь у онлайн-лабораторній програмі, також проходять традиційні курси та мають типовий графік роботи.

Модель 5: Самостійного змішування (*Self-Blend*). Учні можуть вивчати певний курс повністю в режимі онлайн, прослуховувати його вдома чи у школі. Вчитель також працює з учнями онлайн. Ця модель відрізняється від онлайн-навчання тим, що учні вивчають онлайн тільки один предмет, а інші предмети проходять у школі. Ця модель може компенсувати відсутність поглиблених курсів у школі чи дисциплін вільного вибору. Учні прослуховують додаткові курси онлайн, тому навчальний заклад може скоротити витрати на них. Оскільки модель «самостійного змішування» потребує високого рівня самодисципліни, подібно до «гнучкої моделі», вона біль поширена у старшій школі.

Модель 6: Поглиблена віртуальна (*Online Driver*). Учні самостійно розподіляють курси на онлайн- та офлайн-частини. Онлайн-частину можна прослуховувати як у навчальному закладі, так і поза ним. Ця модель відрізняється від моделі «самостійного змішування» тим, що охоплює всі навчальні дисципліни, а не є вибірковою (Horn & Staker, 2011).

Отже, кожний підхід до організації освітнього процесу в умовах непрогнозованих впливів повинен визначатися обсягом необхідної взаємодії між вчителем та учнями, а також можливістю інтеграції засобів комунікації з різним ступенем синхронності. Кожний підхід відкриває широкий спектр варіантів при плануванні уроків, проте успіх залежить від чітко встановлених цілей навчання. Бажаними результатами може стати краща інтеграція технологій, професійний розвиток вчителів чи більш ефективне використання персоналу, але фундаментальною метою та відправною точкою повинно бути те, як наскільки ефективно він допомагає навчальному процесу та успішній взаємодії учасників. Тому саме результати навчання учнів та педагогічні стратегії мають спрямовувати інтеграцію інтерактивного цифрового контенту у навчальне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bozkurt, A. et al. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1-126.
2. Brinthaup, T., Clayton, M., Draude, B. & Calahan, P. (2014). How Should I Offer This Course? The Course Delivery Decision Model (CDDM). *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 10(2), 326-336. Retrieved from https://jolt.merlot.org/vol10no2/brinthaup_0614.pdf
3. Horn, M. and Staker, H. (2011). *The Rise of K-12 Blended Learning*. Retrieved from <https://library.educase.edu/-/media/files/library/2011/1/csd6177-pdf.pdf>
4. QAA. (2020). *Building a Taxonomy for Digital Learning*. Retrieved from <https://www.qaa.ac.uk/newsevents/news/qaa-publishes-building-a-taxonomy-for-digital-learning>